

зарубіжної), ми мали змогу уточнити розуміння поняття «інтеграція» відповідно до сучасних положень у галузі педагогіки. На основі аналізу наукових розвідок сучасних учених розкрито педагогічний потенціал інтегрованої програми з української та зарубіжної літератури. **Вважаємо, що методично правильне застосування інтегрованого навчання впливає на результативність процесу навчання:** знання набувають якості системності, уміння стають узагальненими, комплексними, посилюється світоглядна спрямованість пізнавальних інтересів учнів, досягається всебічний розвиток особистості, ефективніше формуються ключові компетентності здобувачів освіти, зокрема читацька та мовленнєва. В учнів формується комплексне бачення предмета та його завдань, вони вчаться шукати підходи до їх розв'язання, але не окремо, а в розрізі реального життя.

Список використаних джерел

1. Абрагам В. І., Доля А. О., Абрагам Н. М. Шляхи провадження інтегрованого навчання в Новій українській школі. *Науково-практична конференція «Молодий вчений»*. Дніпро, 2023. С. 5–9. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/download/27/539/1107-1?inline=1>
2. Бірюк І. А. Інтегровані уроки в початковій школі: метод. посіб. Володимирець, 2018. 65 с.
3. Козловська І. М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи. Львів, 1999. 302 с.
4. Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Ніколенко О. М., Мацевко-Бекерська Л.В., Качак Т. Б., Богосвятська А.-М. І., Рудніцька Н. П., Турянця В. Г.), URL: <https://drive.google.com/file/d/1CaD6SMHiGMEIyrtG7NzZmeAl91xG-cq/view>
5. Семенова А. В. Словник-довідник з професійної педагогіки. Одеса: Пальміра, 2006. С.79. URL: <https://www.pedagogic-master.com.ua/public/semenova/slovník.pdf> (дата звернення: 18.05.2006).
6. Шпіца Р., Лисенко Т. Педагогічний потенціал інтегрованих уроків мистецтва у форматі Нової української школи. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_school/2021/2/24.pdf

Розвиток емоційно ціннісного ставлення дітей до навчання на засадах упровадження ідей інтегрованого навчання

*Булгакова Валентина, учитель зарубіжної літератури,
учитель-методист комунального закладу «Первомайський
ліцей № 7 Первомайської міської ради Харківської області»,
Гоженко Вікторія, учитель української мови та літератури
комунального закладу «Первомайський ліцей № 7
Первомайської міської ради
Харківської області»*

У статті розглядаються місце та значення процесу інтеграції предметів гуманітарного циклу, а також досліджено вплив художнього слова на духовно-емоційний світ здобувачів освіти, що сприяє підвищенню мотивації під час вивчення літератури та якості навчання.

Ключові слова: ідея інтегрованого підходу до навчання, емоційно-ціннісна компетенція, міжпредметні зв'язки, гуманітаризація освіти, ціннісний аспект ставлення учнів до художнього твору.

«Я ненавиджу школу. Ненавиджу її більш за все на світі. Ні, навіть ще сильніше... Вона зіпсувала мені все життя». Такими словами починається твір відомої французької письменниці Анни Гавальди. Цікаво, що ж могло довести підлітка до такого відчаю? Що саме в освітньому процесі могло викликати такі емоції в дитини? Чи хочемо ми, щоб хтось із наших учнів колись сказав такі слова?

Сьогодні в українській освіті гостро постала проблема щодо викладання у школах навчальних предметів. Батьки мають змогу порівняти українську та іноземні системи освіти завдяки тому, що після 24 лютого 2022 року виїхали за кордон. Вони акцентують увагу на таких недоліках української освіти, як: перевантаження учнів, велика кількість предметів, через що діти швидко втомлюються та втрачають мотивацію до навчання.

Значне перевантаження шкільних програм, катастрофічне зниження інтересу здобувачів освіти до читання, недостатня кількість у шкільних програмах творів про дітей (у тому числі про сучасних дітей) і для дітей давно стало нагальною проблемою, що й зумовило прийняття документів щодо реформування літературної освіти, зокрема Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, нових модельних навчальних програм.

Реформування сучасної освіти передбачає подолання ізольованого викладання навчальних предметів і створення принципово нових навчальних програм, де освітній процес доцільно орієнтувати на розвивально-продуктивний інтегративний підхід.

Так, Державний стандарт початкової освіти визначає міжпредметну компетентність, тобто «здатність учня застосувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і предметних галузей» [1, с. 82].

У «Концепції літературної освіти» зазначено, що «одним із важливих напрямів української освіти є гуманітарний, який забезпечує духовний розвиток учнів. Серед навчальних дисциплін гуманітарного циклу особливе значення має література як мистецтво слова і спосіб формування загальної культури людини, її моральних орієнтацій і цінностей» [2].

Гуманітаризація освіти означає, що вивчення предмета має бути організовано так, щоб учень міг у своїй свідомості співвідносити цей предмет із суміжними предметами в рамках освітньої галузі, із цілісною картиною світу, зі своїм духовним світом, із власною особистістю.

Гуманітаризація – головна передумова для формування цілісного знання про світ, бо в цілісне знання входить не лише раціональний, а й емоційний, психологічний аспект. Саме урокам літератури визначено в цьому процесі особливе місце, щоб практично реалізувати основну мету предмета.

Свідомо розуміємо, що сучасна освіта потребує гнучкості структури навчальних планів і програм. Аналізуючи програми з української та зарубіжної літератури, ми можемо спостерігати, що поєднання окремих предметів передбачається самим змістом літературного навчання. Наприклад, на уроках зарубіжної літератури використовується матеріал, який генетично пов'язаний з вивченням предметом, – українська література, українська мова, іноземна мова, історія, географія, образотворче мистецтво, музика. Такий міжпредметний матеріал органічно вплітається в структуру уроку, легко засвоюється учнями й відповідно формує міжпредметну компетентність.

Опанування ідеї інтегрованого підходу до навчання на сьогодні дає можливість формувати в учнів якісно нові знання, що характеризуються вищим рівнем мислення, динамічністю застосування в нових ситуаціях, підвищення їх дієвості та систематичності. Вважаємо, що *інтегроване навчання* є одним із провідних напрямів перетворень у сучасній школі й усунення протиріч між невпинно зростаючим обсягом знань і здатністю їх засвоєння. Суть інтегрованого навчання полягає в тому, що в учнів формується цілісне уявлення про світ. Це процес створення оптимальних умов для розвитку фізичної, соціальної, психічної, духовної складових здоров'я дитини. Пізнавальна діяльність здобувачів освіти стає більш ефективною та осмисленою, коли

учні сприймають предмети і явища цілісно, різнобічно, системно та емоційно. Діти менше стомлюються, що, у свою чергу, зменшує перенавантаження.

Упровадження ідей інтегрованого навчання в педагогічну практику, на нашу думку, створює сприятливі умови для формування цілісного образу світу, прояву творчості дитини та вчителя, налагоджує ефективну взаємодію між учителями.

Водночас звернемо увагу, що одним із складників літературної компетентності є емоційно-ціннісна компетенція особистості, яка має бути спрямована на формування духовно-емоційного світу учнів, їхніх етичних позицій, світоглядних уявлень і переконань, а також на розвиток інтересу учнів до художньої літератури, розширення кола їхнього читання, орієнтування у світі класичної та сучасної літератури (зокрема в бібліотечних фондах, інтернет-ресурсах) із метою пошуку необхідної книжки, розвитку вмінь і навичок читацької діяльності [4].

Н. Михайлова у статті «Емоційне виховання учнів на уроках української літератури» зазначає, що метою вивчення літератури в школі має бути не тільки засвоєння учнями художніх цінностей, створених засобами мистецтва слова, не тільки формування гармонійно розвиненої особистості, патріота своєї держави, «...а й передовсім виховання людини співчутливої, справедливої, милосердної» [3, с. 44].

Крім того Т. Чумак зауважує, що виховний вплив у літературі ми можемо простежити лише тоді, коли літературний твір може бути осмислений читачем, коли почуття й переживання героя стануть переживанням учнів. А тому прагнемо до того, щоб художній твір був прочитаний у повному обсязі, навчаємо використовувати стратегію «читання з позначками», що дає можливість отримати цілісне естетичне й емоційне враження, спонукати роботу думки й уяви, сформувати вміння та навички читацької культури.

Таким чином, у статті ми намагаємося розкрити практико-орієнтовані засади розвитку емоційно-ціннісного ставлення дітей до вивчення творів художньої літератури на засадах упровадження ідей інтегрованого навчання.

Переконані, що література є дієвим засобом впливу на емоційну сферу учнів. Адже ввести дитину в багатий світ художніх образів, що відображають явища природи, дати уявлення про життя і взаємини людей, розвивати емоційне ставлення до них, навчити розрізняти прекрасне, добре і жорстоке – важливі завдання сучасного вчителя.

Ми ставимо собі за мету показати, що практична реалізація ідеї інтегрованого навчання на уроках української та зарубіжної літератури матиме й додатковий ефект, який сприяє розвитку емоційно-ціннісного ставлення дітей до навчання, оскільки вони краще розумітимуть навчальний матеріал саме на міжпредметній основі, на взаємозв'язках із повсякденною діяльністю людини, що є запорукою успішного формування не тільки предметних компетентностей учнів, але й ключових, зокрема вміння вчитися та застосовувати набуті знання.

Варто зазначити, що під час підготовки та проведення інтегрованих уроків використовуємо різноманітні навчальні технології: проєктні, розвитку критичного мислення, інтерактивні, пошуково-дослідницькі, евристичні, проблемного навчання, комп'ютерні тощо. *Застосування сучасних освітніх технологій дає змогу організувати навчання більш ефективно, інформаційно насичено, є одним із напрямів діяльності НУШ, а використання їх на уроках літератури забезпечує інтерактивність навчання, створює сприятливе освітнє середовище, зокрема сприяє підвищенню мотивації під час вивчення літератури та якості навчання.*

Зрозуміло, що цілі навчання не можуть бути досягнуті без правильно організованої роботи вчителя-словесника і здобувача освіти, без формування в учнів інтересу аналізувати власні емоції, судження та думки.

Працюючи в команді, ми розуміємо, що маємо взаємно доповнювати і взаємно замінювати одне одного в процесі досягнення поставлених цілей. Ключовими ознаками співпраці завжди є: сприятлива соціально-психологічна атмосфера, інтенсивне співробітництво, визначені статусно-рольові відносини, специфічні методи вироблення колективних рішень, відпрацьовані комунікативні зв'язки.

Наша робота з організації створення інтегрованого уроку має чітко сформовані етапи.

На підготовчому етапі визначаємо методи та форми збору матеріалу для інтеграції.

На етапі активної співпраці використовуємо підручники, публікації в журналах, що рецензуються, інтернет-видання, які заслуговують на довіру, і подібні джерела. Переконаємося в актуальності цього матеріалу. Звичайно, залучаємо учнів до пошуку та перевірки інформації.

Наступним етапом є систематизація та створення кейсу, а також оформлення ключової інформації в таблиці, схеми, постери, ментальні карти й сторітелінг. На цьому етапі іноді створюємо мікрогрупи. Саме це дає можливість отримати декілька візій одного уроку, а також обрати найкращий варіант презентації матеріалу.

Звісно, сучасним дітям важливо, щоб їх робота була оцінена не тільки дорослими, а й ровесниками та друзями. Тому *заключним етапом співпраці є розміщення матеріалів на освітніх сайтах, у групах соціальних мереж*. Варто пам'ятати, що допоміжним інструментом є блоги, які сприяють проведенню опитувань, обміну думками, колективній роботі з текстом. Результати творчої праці розміщуємо на сторінках професійних спільнот, на сайті ліцею в соціальній мережі та створюємо цим ситуацію успіху, посилюємо зацікавленість предметом, бажання творити.

Вважаємо, що емоційно-вольовий стан є основою мотивації до діяльності учня, чинником, який відіграє вирішальну роль у виборі моделі поведінки. Під час уроків літератури використовуємо методи та прийоми, які допомагають учням осмислити власні емоції та переживання на основі опрацьованого матеріалу.

Наприклад, на уроці зарубіжної літератури у 5 класі за темою «Фольклор, його характерні ознаки. Фольклорні жанри різних народів» діти визначають спільні для українського та зарубіжного фольклору теми, сюжети, образи. Під час проведення уроків літератури пропонуємо учням визначити типологічно подібні образи в зарубіжних і українських казках (Фарбований Шакал – Фарбований Лис, Іссумбосі – Хлопчик-Мізинчик та ін.).

Особливу увагу приділяємо урокам комплексного аналізу творів української та зарубіжної літератури. Оскільки чинні програми з цих предметів будуються за історично-літературним принципом, то, зрозуміло, мають чимало спільного.

Розглянемо приклад інтеграції змісту української та зарубіжної літератури в 6 класі за темою «Значення образу Різдва у творі Чарльза Дікенса «Різдвяна пісня у прозі» та українських народних колядок».

На етапі постановки мети й завдання уроку спільно з учнями визначаємо завдання уроку: розглянути моральні проблеми, які порушує у своєму творі Ч. Дікенс, обговорити традиції католицького й православного Різдва, пригадати вивчені раніше на уроках української літератури колядки.

На етапі розуміння змісту прочитаного й аналітичної роботи з художнім текстом ставимо такі запитання:

- Коли відбуваються події?
- Чи всі герої шанують свято?
- Як Скрудж провів передсвяткові дні?

У процесі розповіді вчителя української літератури про католицьке та православне Різдво учні налаштовуються на сприйняття та осмислення національних традицій. Учитель може переконатися у правильності розуміння учнями теми та ідеї за допомогою запитань:

- Чому кожна людина в селі хотіла, щоб до неї прийшли колядники?
- Чи зайшли б колядники до Скруджа? Чому?
- Які пісні в Україні виконують під час Різдвяних свят?
- Чому їх називають величальними?

А учні в процесі бесіди мають змогу усвідомити власні емоції та думки. Прагнучи викликати емоційний відгук на опрацьований твір, доцільним буде показати інсценізування обряду колядок і обговорити з однокласниками враження від інсценізації. Досвід показує, що така форма зацікавлює учнів, впливає на емоційний стан дитини, стимулює ціннісне ставлення до навчання.

Важливим показником сформованості ціннісного аспекту ставлення учнів до художнього твору є вміння формулювати оціночне судження. Тому на підсумковому етапі пропонуємо розкрити проблемне питання «Різдво – це марна витрата грошей чи свято душі?», яке має показати біполярність світу – існування у «єдності» та бінарних опозиціях категорій добра і зла, позитивних людських чеснот і негативних, конструктивних чи деструктивних для людської душі емоцій, почуттів. Таким чином, учні зможуть досягнути взаємозалежності подій твору й емоцій, які було пережито у процесі його прочитання.

Диференційовані домашнє завдання творчого характеру сприяють формуванню компетентностей та відкривають можливість учням для вільного вибору індивідуальної освітньої траєкторії.

Варіанти завдань:

- Використовуючи довідкову літературу та мережу Інтернет, з'ясуйте хронологію походження одного зі звичаїв або обрядів; про що свідчить час походження?
- Чому цей звичай так укорінився в житті українського народу? (Робота з цифровими носіями.)
- Напишіть есе «Як святкують Різдво в моїй родині?» (Самовираження.)
- Запропонуйте запитання для вікторини на тему «Пісні зимового циклу» (Ініціативність і практичність).

Відтак, можна впевнено стверджувати, що уроки літератури мають пріоритетну роль у залученні емоційної сфери учнів до процесу гуманітаризації.

Вважаємо, що розвиток емоційно-ціннісного ставлення дітей до навчання на засадах упровадження ідей інтегрованого навчання є надзвичайно актуальним.

На нашу думку, завдяки процесу інтеграції уроки літератури набувають високої інформативності, сприяють розширенню світогляду, формують логічне мислення, конструктивні ціннісні судження, збагачують учнів емоційним досвідом, морально-духовними знаннями, які пробуджують почуття здобувачів освіти, мотив до діяльності. Досвід засвідчує, що в такий спосіб досягається цілісність знань, знімаються межі предметного викладу, що допомагає дітям емоційно й системно сприйняти матеріал. *Інтегровані уроки зменшують перевантаження учнів, а головне — посилюють у здобувачів освіти мотивацію до навчання.*

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. Постанова КМУ від 21.02.2018 р. № 87. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/59891/
2. Концепції літературної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 26 січня 2011 року № 58 / 2011. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/

3. Михайлова Н. Емоційне виховання учнів на уроках української літератури. *Дивослово*. 1999. № 7. С. 44 – 45.
4. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Зарубіжна література. 5-9 класи / Таранік-Ткачук К. В. Керівник О. М. Ніколенко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013, зі змінами, затвердженими наказом МОН від 07.06.2017 № 804.
5. Навчальна програма з української літератури для 5 – 9-х класів для загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена наказом МОН від 07.06.2017 № 804.
2. Фурсова Л. О. Інтегровані уроки мови й літератури: проблемний підхід. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 224 с.

Ефективність використання інтерактивних форм і методів роботи під час організації інтегрованого навчання в мовно-літературній та мистецькій освітній галузі

*Боброва Віра, учитель української мови та літератури,
Саган Галина, учитель зарубіжної літератури,
мистецтва комунального закладу «Харківський ліцей
№ 75 Харківської міської ради»*

У статті наведено приклади інтерактивних форм і методів роботи, які впроваджують учителі зарубіжної та української літератур, мистецтва під час організації інтегрованого навчання в мовно-літературній та мистецькій освітній галузі з метою формування полікультурної, інформаційної, читацької, комунікативної компетенцій здобувачів освіти 5 – 11 класів. Автори звертають увагу на актуальність інтеграції змісту сучасної освіти, а саме на її реалізацію через освітній процес на уроках української та зарубіжної літератур і мистецтва.

Ключові слова: урок у сучасному вимірі, співпраця вчителя й учня, елементи компаративістики, модель сучасного інтегрованого уроку.

*Усі знання виростають з одного коріння –
навколишньої дійсності, мають між собою зв'язки,
а тому повинні вивчатися у зв'язках...
Я. Коменський*

«Нудьгує хіба той, кому нема про що поговорити з собою». Так сказав народ. І вкотре вже дивуєшся народній мудрості.

Правильно бачити й розуміти себе – не проста справа. І в той же час формувати себе – захоплююче заняття. А література – це головна ланка в системі виховного й розвивального навчання. Художні твори формують знання про оточуючу дійсність, сприяють утвердженню світорозуміння, світобачення, розвивають мислення, надають йому суб'єктивності й емоційності.

Що означає урок у сучасному вимірі?

Це урок, який за своїм змістом, організацією, методикою відповідає вимогам сучасного історичного періоду, соціуму, у якому дитина живе, а не просто вчиться. Урок, що спрямований на розвиток і становлення соціального та професійного самовизначення особистості.

Метою сучасного уроку стає вже не нагромадження знань, а пошукова діяльність, орієнтована на формування вмінь і навичок щодо орієнтації у світовому інформаційному просторі. Отже, на перший план виходить співпраця на уроці вчителя й учня, які будують свою навчально-пізнавальну роботу навколо художнього твору, інформації про нього, його автора. Саме тому в нашому полі зору є вирішення проблеми, як допомогти дитині досягнути перш за все саму себе, відчувати радість від свого розуму, емоцій, своєї